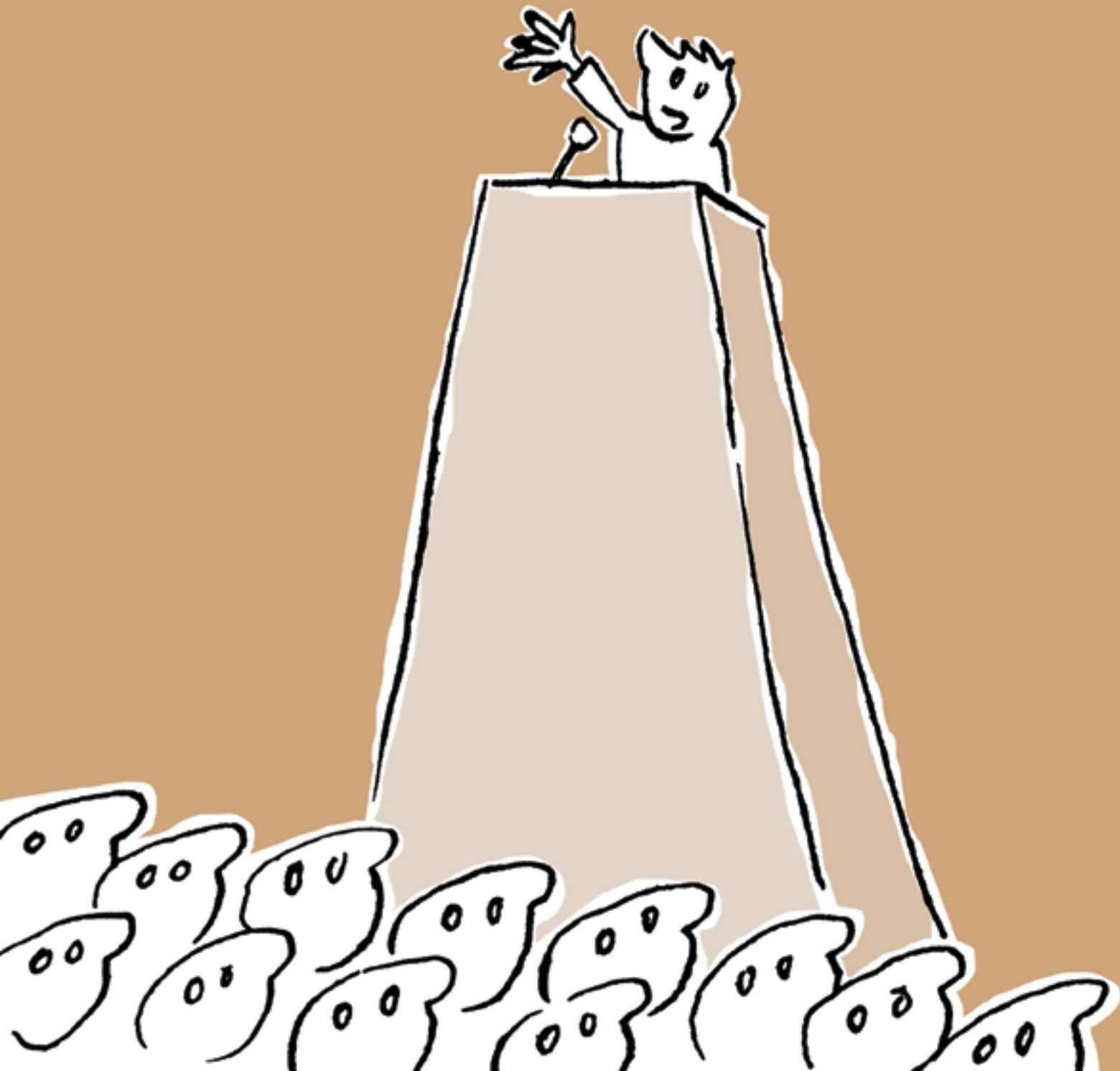

Polgár a diktatúrában – 1950-es évek

24/1A

Fordulattól fordulatig

Eseménykrónika

1948. június 12.

A Magyar Kommunista Párt (MKP) IV. és a Szociáldemokrata Párt (SZDP) XXXVII. kongresszusa kimondja a két párt egyesülését.

.....

1948. június 12–14.

Létrejön a Magyar Dolgozók Pártja (MDP), megtartja az I. kongresszusát.

Rögzítik, hogy a párt ideológiai alapja a marxizmus-leninizmus, és kijelölik a legfontosabb feladatokat.

.....

1948. június 16.

Az országgyűlés elfogadja az egyházi iskolák államosításáról szóló törvénycikket.

.....

1948. szeptember 8.

Megalakul a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága Péter Gábor vezetésével.

.....

1948. szeptember 17.

Az Oktatásügyi Minisztérium elrendeli a szakérettségire előkészítő tanfolyamok megszervezését.

.....

1949. január 20.

Moszkvában megalakul a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST).

.....

1949. február 3–8.

Megkezdődik Mindszenty József és társai pere.

.....

1949. április 4.

Washingtonban létrejön az Északatlanti Szövetség (NATO)

.....

24/1B

Fordulattól fordulatig

Eseménykrónika

1949. június 16–24.

Az MDP Központi Vezetősége (KV) és a Központi Ellenőrző Bizottság (KEB) határozatot hoz a „trockista kémcsoport” leleplezéséről. Elindul a Rajk-per.

.....

1949. október 14.

Rákosi vezetésével kormánybizottság alakul Sztálin születésnapja megünneplésének előkészítésére.

.....

1949. december 20.

A párt határozatot hoz az Andrássy út Sztálin útra történő átnevezéséről és egy monumentális Sztálin szobor elkészítéséről.

.....

1949. december 21.

Az ország Sztálin 70. születésnapját ünnepli.

.....

1949. december 28.

A kormány elrendeli a 10 munkásnál többet foglalkoztató és a külföldi tőkés tulajdonban lévő üzemek államosítását.

.....

1949. december 30.

Átalakul az ÁVH szervezete. Ettől kezdve közvetlenül a Minisztertanács alá tartozik. Vezetője továbbra is Péter Gábor.

.....

1950. január 2.

Megindul az első ötéves terv.

.....

1950. március 24.

Az Elnöki Tanács hozzájárul, hogy csepeli Weiss Manfréd Művek felvegye Rákosi Mátyás nevét.

.....

24/1C

Fordulattól fordulatig

Eseménykrónika

1950. június 15.

Budapesten és 19 megyeszékhelyen megalakulnak a tanácsok.

.....

1951. május 13. körül

Törvénytelen letartóztatások kezdődnek. Börtönbe kerül: Kádár János, Kállai Gyula, Losonczy Géza, Donáth Ferenc, Újhelyi Szilárd.

.....

1951. június 17.

A BM rendeletet ad ki a volt kizsákmányolók Budapestről való kitelepítéséről.

.....

1951. november 7.

Névadó ünnepség keretében adják át a Sztálinvárosi Vasmű első három üzemegységét.

.....

1951. december 2.

Megszüntetik a jegyrendszert, és szabaddá teszik a mezőgazdasági termékek forgalmát.

.....

1952. március 9.

Az ország Rákosi Mátyás 60. születésnapját ünnepli.

.....

1952. július 19–augusztus 3.

Helsinkiben lezajlik a XV. Nyári Olimpia, amelyen a magyar sportolók 16 aranyérmét szereznek.

.....

1953. január 12.

Megnyílt a Rákosi Mátyás harcos élete című kiállítás Miskolcon.

.....

1953. március 5.

Moszkvában meghal J. V. Sztálin, az SZKP első titkára, a Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke.

24/1D

Fordulattól fordulatig

Eseménykrónika

1953. június 27–28.

MDP KV ülésén Rákosi Mátyás és Nagy Imre beszámolnak a gazdasági helyzetről. A KV ülése feltárja a pártvezetés legalapvetőbb hibáit a politikai irányvonal, gazdaságpolitika és a gyakorlati tevékenység terén. Új gazdaságpolitika kezdődik.

.....

1953. július 12.

Az Elnöki Tanács törvényerejű rendelete eltörli a beadás elmulasztása miatt kivetett kártérítési kötelezettséget, elengedi a beadási hátralékokat, és 10 százalékkal csökkenti a tsz-ek beadási kötelezettségét.

.....

1953. július 26.

A Minisztertanácsi határozatot hoz az internálás és a kitelepítés intézményének megszüntetéséről.

.....

1953. július 27.

Kétévi tárgyalás után aláírják a fegyverszüneti egyezményt Koreával.

.....

1953. szeptember 3–7.

Az SZKP KB teljes ülésén első titkárrá választják Hruscsovot.

.....

24/2

Az ötvenes évek képeiben

Csoportos feladatlap

Nézzétek meg a hozzátok került sorozat képeit, és adjatok nekik címeket! Írjátok le ezeket a címeket az alábbi táblázat azonos sorszámot viselő soraiba! Ha kérdésetek van egyes képekhez kapcsolódóan, azt a címek melletti bekeretezett részre írjátok!

1. Élet az 50-es években

- 1.1 _____
1.2 _____
1.3 _____
1.4 _____

2. Mezőgazdaság

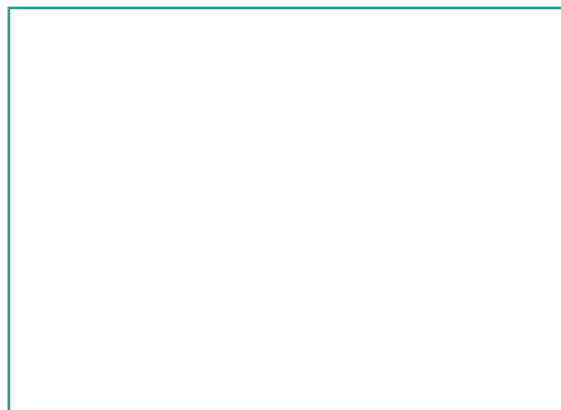
- 2.1 _____
2.2 _____
2.3 _____
2.4 _____
2.5 _____
2.6 _____

3. Mozgalmi élet

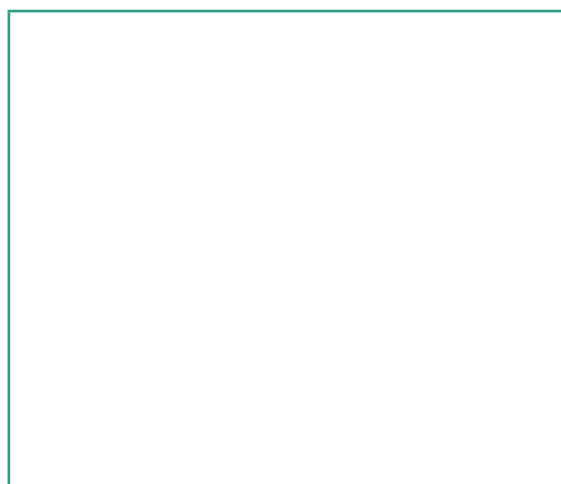
- 3.1 _____
3.2 _____
3.3 _____
3.4 _____

4. Gondoskodó állam

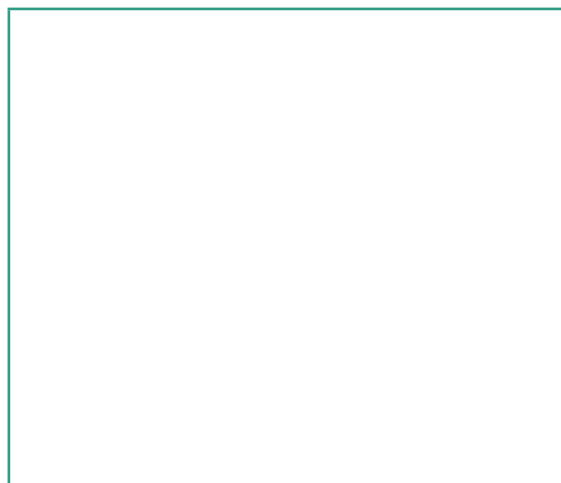
- 4.1 -----
- 4.2 -----
- 4.3 -----
- 4.4 -----

5. Rákosi kultusza

- 5.1 -----
- 5.2 -----
- 5.3 -----
- 5.4 -----
- 5.5 -----

6. Sztálin kultusza

- 6.1 -----
- 6.2 -----
- 6.3 -----
- 6.4 -----
- 6.5 -----

24/3A

Egy „budai úrilány” emlékeiből¹

Csoportos feladatlap

1. csoport

„Kötelező volt az államnak beszolgáltatni minden arany ékszert, és mivel nagynéném rosszul hangzó nevet viselt –, egy olyan báróhoz ment feleségül, akinek közeli rokona rövid ideig kormányfő volt a század elején, szerepéről csúnyákat írtak a háború utáni tankönyvek –, ellátogattak hozzá az állam képviselői. Kevesellték a leadott aranyat, de az is lehet, hogy följelentésre mentek ki. Nagyanyám szerint az egész ország feljelentősdit játszott, a prolik diadala, mondta, és jelképesen köpött egyet a bal válla fölé, hátrafelé, mintha ott sorakozott volna a proletárok növekvő serege. Anyám nyomban tiltakozott. Talán az arisztokraták között nincsenek erkölcsi nullák, kérdezte, nahát azért szerintem sokkal kevésbé, vágott vissza nagyanyám, de tovább már nem feszegette a témát.”

„Nem tudom, apám hogyan került el a felelősségre vonást nővére gyémánt fejé- nek rejtegetése miatt. Valószínűleg közvetlen rokonra még azokban az időkben nem vonatkozott a följelentési kötelezettség. Ámbár nagyon is dicséretes cselekedetnek számított föladni valakit, hogy is hívták azt a szovjet kisfiút, aki úttörő becsületből följelentette a szüleit, és ettől a haza hőse mindannyiunk kötelező példaképe lett? Pável Morozov. A rettegetés attól, hogy hajnalban váratlanul csöngetnek egyet, hosszút, félelmeteset, és azt mondják, egy óránk van arra, hogy mindent összecsomagoljunk, és elküldenek egy világ- végi sárkunyhóba lakni, ez a rettegetés nem múlt el akkor sem, amikor a diadém-ügy már lezárult, úgy, hogy Lujza nénitől a börtönből ritka, de egyenletes időközönként érkeztek a levelek, és mindig arról szóltak, hogy köszöni, nagyon jól érzi magát, az ellátás remek, és békésen telnek a hónapok.”

„Saját szememmel láttam, hogy az ország szegény, csak ki kellett nézнем a dél felé nyíló ablakon: hihetetlenül sovány lovak húzták az eltakarított törmelékkel magasra pú- pozott téglákkal megrakott targoncákat, a gyár falára ki volt írva, hogy a munkaverseny a jólét alapja, de jólétet nem lehetett látni, csak munkát. Nők lapátoltak egész nap, fejük babos kendővel bekötve, néha megtörölték a homlokukat, csípőre tették a kezüket, azután nekiláttak építkezni. Ők voltak küzdő korunknak új nemzedéke, a szegény, de szorgos magyar nép, végül is, gondoltam, nem kellett volna elsajnálni tőlük azt a gyémánt diadémot. Az igazságosság, egyenlőség és szeretet csupa fontos dolog...”

Lángh Júlia: *Egy budai úrilány* című önéletrajzi írása.
Magvető, Budapest, 2003. 43–49. o. (Részlet)

¹ Az önéletírás szerzője egy fővárosban élő polgári családból származik. Az önéletírás idézett részletében még nincs egészen tízéves.

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Miért indulatos a szerző nagyanyja? _____

Vajon miért haragszik ennyire a „prolikra”? _____

Neki vagy a szerző édesanyjának van igaza ebben a vitában? _____

Mitől retteg a család? _____

Hogyan látja a helyzetet a kislány? _____

Milyen szempontból említi példaként Pável Morozovot? _____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek a szerzőnek!

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3B

Kultúra és termelés²

Csoportos feladatlap

2. csoport

„A szovjet drámairodalommal való sikertelen birkózás és annyi megalázó élmény után felüdülésként hatott a hír. Új magyar dráma bemutatójára kerül sor! Bár ne örültünk volna jó előre, nem ért volna jéghideg zuhanyként a csalódás! Nemigen lehetett eldönteni, melyik a kínosabb megpróbáltatás: ha Jevsztyingej Jemolájevics Krutyilin vagy simán Szabó Jóska álnév alatt kénytelen az ember lényegében ugyanazokat a primitív hazugságokat feszegetni. *Hűség* volt az új színmű címe. Termelési problémákat feszegetett volna, és a címben szereplő fogalom magától értetődően a darab főhősének a Párthoz való viszonyára vonatkozott. (hogyan is vonatkozhatott volna egy ilyen magasztos fogalom bárki vagy bármi másra!) Azért használok feltételes módot – „feszegetett volna” –, mert jó sorsunk végül is megkímélt attól, hogy csakugyan – élő közönség előtt is – kompromittáljuk magunkat. (...)

B. Zs. (a színház igazgatója) tolmácsolta a magas vezetőség döntését a színészeknek: A társulat – úgymond – nem tudott felemelkedni a szerző magas ideológiai szintjére, így hát nem is tudhatta meggyőzően képviselni a vezető elvtársak előtt a darab eszmei mondanivalóját (...)

A társulat lelkén szárad – így kesergett B. Zs. –, ha munkásnézőink nem tudják meghaladni az eddigi átlagos 120%-os teljesítményüket. Pedig ha a csepeli, az angyalföldi nézőinknek részük lehetett volna a *Hűség* megfelelő szintű előadásában, egész biztos, hogy rövidesen legalább 200%-ra teljesítenék a normát! Így függ össze a kultúra a termeléssel!”

Darvas Iván: *Lábjegyzetek*. Európa, 2001. 116–117. o.
(Részlet)

² A híres színész, Darvas Iván írja le könyvében az ötvenes években megélt színházi tapasztalatait.

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Mit gondoltok a színház igazgatójáról? _____

Miről szól a Hűség című magyar színdarab? _____

Hogyan függ össze a kultúra és a termelés ebben a megközelítésben? _____

Vajon miért vállalkoztak színészek ilyen propaganda művek előadására? _____

Milyen érzelmeket vált ki bennetek a megismert történet? _____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek a színház ekkori igazgatójának!

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3C

Kitelepítés³

Csoportos feladatlap

3. csoport

„Sokáig úgy tudtam, hogy 1951. június 16-án érkezett a gonosz papír, hogy lennénk ha szívesek huszonnégy órán belül a számunkra kijelölt kényszerlakhelyre elhordani az irhánkat, ami nemcsak avval a morális haszonnal ját, hogy a népe ellensége, ez voltam lényegében én (egyébként véletlenül az én nevemre lett a papír kiállítva, de apámék úgy tettek, mintha nem vették volna észre) móresre lett tanítva, hanem avval a gyakorlatival is, hogy egy kellemes lakás üressé vált, konkrétan a nép számára vált üressé, még konkrétan G. J. elvtárs számára, hogy vinné el őt a fekete fene. (...)”

Simon Pista bácsi a kapuban várt minket.

- Simonék? – kérdezte a sofőr.
- Én vagyok – szemét le nem vette apámról.
- Simon István kulák? – pontosított rendőrünk, most először elég rendőrosen.
- Úgy mondják – vont vállat az öreg paraszt, és rendületlenül nézte apámat. Aki ekkor lelépett a magas fülkéből és mielőtt bármit tehetett volna (...) Pista bácsi odaugrott hozzá...
- Isten hozta, gróf úr – sikoltotta, megragadta apám kezét, és cuppanósan megcsókolta. Apámat ez annyira meglepte, hogy hagyta. Az öreg meg csak mondta, hogy mennyire örvend, és mekkora megtiszteltetés ez neki (...)

A proletárdiktatúrának az a ravasznak szánt számítása, hogy a kitelepítéssel a munkásosztállyal szövetséges parasztság még jobban, az előírásoknak immár megfelelően gyűlölni fogja az őt évszázadokig elnyomó, velejéig rothadt uralkodó osztályt, nem vált be. Ellenkezőleg, a szolidaritás differenciálatlan érzése fogta el őket. (...)

Ennek megfelelően a legszebb, a *tiszta* szobát adták át nekünk, noha a papír szerint a tyűkszaros, alig fűthető, a házhoz ragasztott fészerszerűségben kellett volna laknunk (lakolnunk). Ellenőrzéskor ez szóvá is lett téve.

- Elférünk így is – mondta Pista bácsi, és nem nézett a tanácsi ember szemébe.
- Maga tudja Simon – hepciáskodott a fiatalember –, csak aztán meg ne bánja! (...)

Volt időszak, amikor heten kellett elférnünk, tehát heten fértünk el a tiszta szoba tágas huszonöt négyzetméterében. A szobát egy szürke pokróccal kettéválasztották, és a hátsó, a pokrócon (az Óperencián) túli birodalom a nagypapáé volt, az egész és egyedül az övé, amit mindenki rendjén valónak talált. (...)

Úgy beszéltek, mintha attól tartottak volna, hogy lehallgatják őket, Pista bácsi kerülgette, élvezgette azt, amit nem mondott ki, apám meg valami elvarázsolt parasztnyelvvel kísérletezett, mintha egy székely anekdotában leledzne – ahogy azt az anekdotát Pesten mesélnék. Az öreg kulák azon mulatott, hogy milyen jól átverte az ávót, mert ő ugyan doktor urat mond, de gróf urat ért alatta.

Esterházy Péter: *Harmonia Caelestis*.

Magvető, Budapest, 2000. 573. o.; 584–585. o.; 589–591. o.

(Részletek)

³ A világhírű író, Esterházy Péter 1950-ben született, tehát mindössze 2 éves volt, amikor családját kitelepítették.

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Miért telepítették ki az Esterházy családot? _____

Mit jelenthetett a család életében ez a változás? _____

Hogyan fogadták őket új lakhelyükön? _____

Miért hangsúlyozza a rendőr, hogy Simon bácsi kulák? _____

Miben nyilvánul meg a befogadó parasztcsalád szolidaritása a kitelepítettekkel? _____

Vajon mit érezhetett a jelenet során Esterházy Péter édesapja? _____

És mit érezhetett Simon bácsi? _____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek a szerzőnek!

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3D

Beszolgáltatási törvény⁴

Csoportos feladatlap

4. csoport

„Tárgy? M. A.-né ménfőcsanaki lakos beszolgáltatási hátraléka.

Alulírott községi tanács hivatalosan igazolja, hogy a fent nevezett az 1951/52. évre szóló beszolgáltatási kötelezettségének az alábbiakban tett eleget:

	Előírányzottak:	Hátralék:
Kenyérgabona	83 kg	39 kg
Takarmánygabona	100 kg	100 kg
Állat és zsír	10 kg	10 kg
Burgonya	93 kg	–
Baromfi	6 db	2 db
Tojás	90 db	60 db

A feljelentéshez vagyoni és erkölcsi bizonyítvány mellékelve.

A rendőrség lenyomozta az ügyet, és a következőket állapította meg:

„M. A.-né született 1988, büntetése nem volt, vagyona 5 hold föld, egy családi ház, pártonkí-vüli...kikérdezése során a következőket adta elő: 1951/52. évre szóló beszolgáltatási előirány-zatát kenyérgabonából azért nem teljesítette, mert a fejadagjuk nem volt meg. Takarmányga-bonából meg azért nem teljesítette, mert nem termett. Állat és zsír beadását szintén nem tudta teljesíteni, mert nem volt miből. Élő baromfi és tojás beadását szintén nem teljesítette, mert nem volt. Védelmére elmondotta, hogy a kenyérgabona-fejadagot a gyerekei keresték a csép-lés idején, és még így is hiányzott a fejadagjukból 80 kg. A takarmánygabonát egyáltalán nem tudta volna beadni, mert árpája és zabja nem termett. Elmondotta továbbá, hogy a baromfiból és tojásból lévő hátralékát rövidesen leadja, mert tudja, azt el nem engedik senkinek. Burgo-nya beadásának eleget tudott tenni, mert abból megtermett a szükségletük.

Gyanúsított védekezésének lenyomozása: Azon védekezés, hogy a fejadagot a gyermekei keres-ték meg a cséplés alatt, megfelel a valóságnak, de most, hogy a kenyér szabadon vásárol-ható, leadhatta volna azt a kis hátralékot a fejadagból is. Takarmánygabonája valóban nem termett, de azt megszerezhetette volna, mióta felszabadult a piacon. A baromfi és a tojás be-adásának meg szándékosan nem tett eleget, mert gondolta, hogy úgy lesz, mint az elmúlt években volt, hogy aki nem tett eleget, annak elengedték.

Megjegyzés: Nevezett ezen cselekményével a közellátás érdekeit veszélyeztette, mert az előirányzott beszolgáltatást nem teljesítette. Azonban nevezett a nyár folyamán a gyümöl-csösből és a konyhakertből állandóan pénzt árult, és ebből megvehette volna a hiányokat, mivel az ő földjükön csak zöldségféléket termeltek.

1952. febr. 15.”

A Járási Tanács II: Igazgatási Osztály az ügyiratot továbbította a Győri Államügyészhez, mert „bűncselekmény látszik fennforogni”.

⁴ Galgóczy Erzsébet maga is parasztcsaládból származik, és visszatérve falujába, személyesen tapasztalja a szegénységet és kiszolgáltatottságot. A fenti részlet egy korabeli riportjából származik.

Az Államügyészség március 11-én megszüntette a nyomozást. Indok: „...Bűnvádi eljárás lefolytatása nem mutatkozik szükségesnek, annál is inkább nem, mert a hivatkozott jogszabályok szerint kártérítési eljárás során a gyanúsítottat ugyanolyan érzékenyen lehet sújtani, a jövőbeni hasonló magatartástól is ugyanolyan, sőt nagyobb eséllyel távol lehet tartani, mint egy eléggé késedelmesen lefolytatott bűnvádi eljárással.”

A Járási Tanács begyűjtési osztálya május 16-án utasítja a ménfőcsanaki vb-elnököt, hogy „fent nevezettre a kártérítést haladéktalanul vesse ki”.

Galgóczy Erzsébet: *Ki az illetékes?* Megjelent: *A törvény szövedéke*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 65–67. o.
(Részletek)

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Miért nem teljesíti M. A.-né beszolgáltatási kötelezettségét? _____

Hogyan viszonyul a hatóság ehhez a mulasztáshoz? _____

Mivel indokolják, hogy nem adnak felmentést, sőt súlyosan megbüntetik? _____

Vajon milyen érzései és gondolatai lehetnek az érintett parasztasszonynak a jelenet során?

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek a szerzőnek!

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3E

Részvételi szándék tudományos konferencián⁵

Csoportos feladatlap

5. csoport

T. Magyar Tudományos Tanács Titkársága, Budapest

Idecsatoltan tisztelettel küldjük a Nehézipari Miniszter Úrhoz intézett kérésünket a New York-ban tartandó ásványi nyersanyag konferenciára vonatkozó kiküldetés irányában. Kérjük, hogy dr. Szádeczky-Kardoss Elemér, egyetemi tanár kiküldetését a Tudományos Tanács lehetővé tenni, illetve a maga részéről elősegíteni szíveskedjék.

Dr. Vadász Elemér
A Magyarhoni Földtani Társulat Elnöke

Miniszter Úr, Budapest, 1949. június 24.

A Magyarhoni Földtani Társulat részletes prospektus kíséretében meghívót kapott a f. évi augusztus 17-szeptember 6. között New York-ban tartandó hasznosítható anyagokkal foglalkozó kongresszusra.

Ez a világ hasznosítható anyagainak minden vonatkozását tárgyaló, az ásványos anyagok készleteit és azok termeléseit, bányászatát, felhasználási módját és minden egyéb gyakorlati vonatkozásait kimerítő konferencia reánk nézve hasznos és tanulságos lehet. Társulatunk kívánatosnak és szükségesnek tartaná, hogy azon Országunk képviselve legyen, miértis tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy a Konferenciára Társulatunk társelnökét dr. Szádeczky-Kardoss Elemér soproni egyetemi tanár, Kossuth-díjas tudósunk kiküldetését lehetővé tenni szíveskedjék.

Dr. Vadász Elemér
A Magyarhoni Földtani Társulat Elnöke

Gerő Ernő elvtársnak, Budapest

A mai napon a melléklet feljegyzést küldtem Zsofinyec elvtársnak. Amennyiben szükséges, kérem Gerő elvtárs véleményét.

1 db melléklet
Alexits

⁵ A fenti dokumentum lelőhelye a Magyar Tudományos Tanácsnak az MTA levéltárában őrzött iratanyaga (MTT 2/1). Az 1949-ben nem egészen egy évig működő szervezet elvégezte az MTA és közvetve tudományos élet teljes államosítását. Az MTT látszólag állami szerv, de a tényleges irányítást a tanács elnöke, a kormánytag Gerő Ernő vezette pártkollégium végezte.

A levél címzettje Alexits György akadémikus, főtítkár, az adminisztratív ügyek felelőse.

Feljegyzés Zsofinyec elvtárs számára, Budapest, 1949. jún. 30.

Vadász Elemér megküldte nekünk a Nehézipari Minisztériumba beadott kérvény másolatát, amelyben Sádeczky-Kardos soproni egyetemi tanár kiküldetését kérte a new-yorki ásványnyersanyag konferenciára.

Kétségtelen, hogy a konferencia témája érdekes, de épp a mi nyersanyaghelyzetünkre való tekintettel egészen biztos, hogy Sádeczky-Kardoss részéről – aki különben igen becsületes pártönkí-vüli – könnyen elhangozhat olyan elszólás, amelyből az imperialisták bőséges hasznothúzhatnak. Javaslom tehát a Földtani Társulat kérésének elutasítását. Felmerülhet esetleg az a gondolat, hogy a részvétel elvi problémáját Titkárság elé vigyük, mivel azonban olyan sziklaszilárd geológus kommunisztánk, aki ott bizonyára megjelenő kémek ellen teljesen fel volna vértézve, nincs, javaslom, hogy a részvételt még elvileg se vigyük Titkárság elé
(Alexits)

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Miért tagadták meg a konferencián való részvételt a professzortól? _____

Miért nem engedtek ki a tudósok közül mást sem erre a fontos tudományos rendezvényre? _____

Kinek a döntésétől függött a részvétel engedélyezése, illetve megtagadása? _____

Vajon mit érezhetett a kérvényt benyújtó tudós, amikor kézhez kapta az elutasító levelet? _____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek Alexits Györgynek!

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetőek a szövegek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/3F

Olvasmányok kisiskolásoknak⁶

Csoportos feladatlap

6. csoport

Az alsó tagozatos könyvek szövegei szívesen idézték **Sztálin** gyermekkorát és mozgalmi múltját. A Harmadik könyvünk című olvasókönyv 1953-ban a becsületesség mintaképeként mutatta be a pártvezért:

„– Hát értsd meg, súgni vagy segíteni, az két dolog! Súgni helytelen, mert az csalás. Abból te nem tanulsz, félrevezeted a tanítót, meg saját magadat is. De ha becsületesen tanulsz, akkor mindig hasznát veszed a tudásodnak. És máskor ne próbálj megvesztegetni! Csodálatos fiú volt ez a Szoszó – a jelleme már nem is vas, hanem egyenesen acél. Már akkor meglátszott rajta, megérződött minden szaván, hogy egyszer, ha megnő – acélról nevezi majd el népe, s az egész világ. Acél – ezt Szoszó hazájában *sztál*-nak hívják. A hajdani kis Szoszó neve pedig már hosszú idő óta Ioszif Visszarionovics Sztálin.”

Kedves, kedélyes és végtelenül humánus, minden becsületesen dolgozó embernek barátjaként viselkedő **Rákosi**ról olvashattak a negyedik osztályosok abban a szövegben, amely „felidézte” Varga Barnabás Kossuth-díjas, sztahanovista bányász találkozását a vezérrel:

„Mindennél többet jelentett számára a Rákosi Mátyás elvtárssal való találkozás. A sztahanovista kongresszus szünetében Rákosi elvtárs kezét fogott vele, régi ismerősként rámosolygott, és csak annyit mondott: – Maga az a Varga Barnabás? Ez a mondás szíven ütötte Varga Barnabást, Rákosi elvtárs ismeri őt! A Kossuth-díj kiosztását követő fogadáson már hosszan elbeszélgetett Rákosi elvtárssal. Kiderült, hogy Rákosi elvtárs már régóta figyelemmel kísérte munkáját és pontosan tudta, milyen győzelmeket ért el a szénbányászatban.”

Acélos Szoszó, Harmadik könyvünk.

Tankönyvkiadó Nemzeti Vállalat, Budapest, 1953. 68. o.

Varga Barnabás találkozása Rákosi Mátyással, Negyedik könyvünk.

Tankönyvkiadó Nemzeti Vállalat, Budapest, 1952. 69. o.

⁶ Az ötvenes években az egészen kisgyermekkorban (már az óvodában) elkezdődött az ideológiai nevelés. A fenti olvasmányrészletek a harmadikos és negyedikes kisiskolások tankönyveiből származnak.

Kérdések és feladatok

1. Válaszoljatok röviden az alábbi kérdésekre!

Milyen tulajdonságok jellemezték Szoszót? Miért nevezték „acélosnak”? _____

Melyik orosz szóból származik Sztálin neve? Vajon mit sugall ez a felvett név? _____

Milyen embernek ábrázolja a másik olvasmány Rákosi Mátyást? _____

Mit tudunk meg Varga Barnabásról? Miért kapott vajon kitüntetést? _____

Milyen üzenetet hordoztak a kisiskolások számára ezek a szövegek? _____

Vajon mit gondoltak, mit éreztek a korabeli pedagógusok, amikor ezeket az olvasmányokat tanították? _____

2. Írjatok fejenként egy-egy olyan kérdést, amit szívesen feltennétek az olvasmányok szerzőinek!

3. Jelöljétek meg a fogalomlistán azokat a kifejezéseket, amelyek értelmezhetők a szövegek alapján, és írjatok hozzájuk rövid magyarázatokat!

24/5A

Önálló projektfeladat

Javaslatok a bemutató elkészítéséhez

Lehetséges munka- és bemutatóformák

- Információk gyűjtése az internetről, az összegyűjtött anyag rendszerezése és elhelyezése az ebből a célból kialakított webfelületen.
- Interjúk készítése nagyszülőkkel, illetve olyan ismerősökkel, akik személyes tapasztalatokkal rendelkeznek erről az időszakról (az interjúról jegyzőkönyv vagy magnófelvétel készül).
- Könyvek, újságok, plakátok, jellegzetes használati tárgyak gyűjtése, belőlük készült kiállítás előkészítése.
- Az összegyűjtött anyagok Power Point bemutató formájában való feldolgozása.
- Filmrészletekkel, zenékkal, vetített képekkel illusztrált előadás.

Javasolt internetes források:

1. A Sztálin-szobor Budapesten <http://www.19562006.hu/kalendarium/index.php?id=16>
2. Recski kényszermunkatábor <http://www.sulinet.hu/eletestudomany/archiv/2001/0108/tort/tort.htm>
3. Sztálin halála <http://www.mult-kor.hu/cikk.php?article=409>
4. Kislexikon az általános tájékozódáshoz: <http://www.rev.hu/sulinet45/szerviz/kislex/kislexis.htm>

Javasolt kérdések az interjúhoz

1. Milyen volt az élet az iskolában (esetleg az óvodában)?
2. Mire emlékszik vissza a legszívesebben abból az időszakból?
3. Vannak-e konkrét emlékei a tanítási órákról? Meséljen ezekről?
4. Ki volt a legkedvesebb tanára? Miért?
5. Mitől félt akkoriban, és miért?
6. Mire vágyott leginkább?
7. Hogyan teltek általában a hétvégék?
8. Hogyan telt a nyár?
9. Mi volt a kedvenc olvasmánya? Miért tetszett?
10. Milyen filmélményre tud visszaemlékezni?
11. Mi volt a kedvenc szórakozása?
12. Hogyan ünnepelték a nagy állami ünnepeket (április 4., május 1., augusztus 20.)
13. Hogyan teltek a karácsonyok?
14. Mire emlékszik az akkori divatból?

Ötletek a gyűjtőmunkához

Korabeli családi fotók

Sajtótermékek

Plakátok

Dokumentumok, iratok (bármilyen igazolvány, iskolai bizonyítvány, munkakönyv, ellenőrző stb.)

Kitüntetések

Pénzek, vasúti, villamos vagy buszjegyek

Jellegzetes használati tárgyak

Levelezőlapok, bélyegek

Lakásdíszek

Az úttörőélet „kellékei” (úttörőing, nyakkendő, öv, jelvény, síp, tagkönyv stb.)

Versek, regényrészletek

Mozgalmi dalok (szövegük külön is)

Képek, karikatúrák

Viccek, kabarétréfák

Filmrészletek stb.

Jellegzetes ifjúsági regények az ötvenes évekből:

- Katajev: *Távolban egy fehér vitorla*
- Osztrovszkij: *Az acélt megedzik*
- Kozmogyejmszkaja: *Zoja és Sura*
- Fagyajev: *Az ifjú gárda*

Néhány az ötvenes években készült filmek közül

- *Állami Áruház* (rendező: Gertler Viktor)
- *Egy pikoló világos* (rendező: Máriássy Félix)
- *Civil a pályán* (rendező: Keleti Márton)
- *Felmegyek a miniszterhez* (rendező: Bán Frigyes)
- *Hintónjáró szerelem* (rendező: Ranódi László)

Néhány az ötvenes évekről készült filmek közül

- *A tanú* (rendező: Bacsó Péter)
- *Te rongyos élet!* (rendező: Bacsó Péter)
- *Csinibaba* (rendező: Tímár Péter)
- *Csocsó avagy éljen május 1-je* (rendező: Koltai Róbert)

24/6

Értékelő lap

A csoportvezető neve: _____

A bemutató témája: _____

Az alábbiakban egymással ellentétes jellemzőket olvashattok. Karikázzátok be a közöttük feltüntetett skálán, hogy milyenek értékelitek a bemutatót az adott szempontból. Az értékelés a csoport közös véleményét tükrözze!

Érdekes	3	2	1	0	1	2	3	Unalmas
Tartalmas	3	2	1	0	1	2	3	Tartalmatlan
Ötletgazdag	3	2	1	0	1	2	3	Ötletszegény
Sok új információ	3	2	1	0	1	2	3	Nincs új információ
Változatos módszerek	3	2	1	0	1	2	3	Egysíkú módszerek
Gördülékeny	3	2	1	0	1	2	3	Töredezett
Minden csoporttag részt vett a munkában	3	2	1	0	1	2	3	Egy ember csinálta az egészet

Rövid szöveges indoklás
